

УДК [338.45:622.35](477)
JEL E23, L71, Q40

Г. В. Олексюк

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і маркетингу Навчально-наукового інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів
e-mail: h_oleksyuk@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3180-4664>

Н. С. Самотій

старший викладач кафедри економіки і маркетингу Навчально-наукового інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів
e-mail: rusyna.nata@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3416-8058>

**ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА
«ЛЬВІВВУГІЛЛЯ»)**

Досліджено загальні тенденції та проблеми розвитку вугільної галузі України останніх років. Окреслено основні причини проблем і відсутнього скорочення видобутку вугілля в Україні через вичерпання запасів унаслідок тривалої експлуатації вуглевидобувних підприємств. Визначено незадовільний стан основного обладнання копалень і високий рівень його зносу, а також низькі темпи відновлення основних фондів. Проведено аналіз окремих показників фінансово-господарської діяльності ДП «Львіввугілля», які характеризують загальний фінансовий стан, використання основних фондів, зобов'язання, фінансовий результат і підходи до ціноутворення на вугільну продукцію. Виокремлено основні причини збитковості вугільних підприємств, несвочасної виплати заробітної плати шахтарям, проблеми інвестиційного та інноваційного розвитку вугільної галузі. Визначено складність процесів добровільного об'єднання громад у межах реформи децентралізації, що існують на територіях місцевого самоврядування вугільних регіонів, які полягають у наявності екологічних проблем і майбутнього закриття вуглевидобувних підприємств, що негативно вплине на загальний економічний потенціал майбутніх об'єднаних територіальних громад. Встановлено, що стратегічний розвиток ОТГ у районах залягання покладів кам'яного вугілля (на прикладі Львівської області) тісно пов'язаний з наявністю там вуглевидобувних підприємств і проектів будівництва нових шахт. Означено стратегічні напрями інноваційного розвитку вугільної промисловості України, засади реформування та реструктуризації вугільних підприємств.

Ключові слова: вугільна галузь, вугільна продукція, вугільні підприємства, фінансово-економічний стан вугільних підприємств, інвестиційно-інноваційний розвиток.

Oleksyuk H., Samotiy N. TRENDS AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE COAL INDUSTRY OF UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF THE STATE ENTERPRISE «LVIVVUGILLYA»)

The article deals with the general tendencies and problems of the development of the Ukrainian coal industry in recent years. The main reasons for the problems and reduction of coal production in Ukraine due to the corresponding exhaustion of stocks as a result of long-term exploitation of coal mining enterprises are outlined. In addition, the unsatisfactory condition of the main equipment of the mines and its high level of deterioration and low rates of restoration of fixed assets are determined. The pace of investment and innovation processes in the coal industry of Ukraine today does not correspond to real needs and opportunities for increasing of coal production. The reformation and restructuring of coalmining enterprises is far behind the planned state program measures, including privatization processes, attracting private investment, improving approaches to management, closing unprofitable loss-making mines and building new prospective mines. The article highlights prospective directions of increasing coal mining, both operating mines and the possibility of building new explored reserves of energy and coking coal, in particular, in the Lviv-Volyn coal basin. The main reasons for the unprofitability of coal enterprises, untimely payment of wages to miners, problems of investment and innovation development of the coal industry are outlined. The complexity of the processes of voluntary association of communities in coal regions in the framework of the decentralization reform consists in the presence of environmental problems and the future closure of coal mining enterprises, negatively affecting the overall economic potential of the future united territorial communities. The paper proves that the strategic development of the united territorial communities in the areas of coal deposits (on the example of the Lviv region) is closely connected to the presence of coal mining enterprises there and the construction of new mines there. Strategic directions of innovative development of Ukraine's coal industry, the principles of reform and restructuring of the coal enterprises are defined.

Keywords: coal industry, coal products, coal enterprises, financial and economic status of coal enterprises, investment and innovation development.

Постановка проблеми. Вугільна промисловість України впродовж багатьох десятиріч років залишається однією з ключових галузей української економіки. Продукція вуглевидобувних і вуглепереробних підприємств є стабільною основою для виробництва електроенергії, палива, продукції хімічної галузі, виплавки металу та ін. Вугільна промисловість – одна з небагатьох галузей, яка є містоутворюючою для багатьох монофункціональних міст (Донецького, Львівсько-Волинського, Дніпровського, Львівсько-Волинського).

Історія вуглевидобування в Україні сягає більше 100 років у Донецькому басейні та більше 60 років у Львівсько-Волинському басейні. Це означає, що найпотужніші та найзручніші для великого промислового видобутку поклади кам'яного вугілля майже вичерпані. Однак сьогодні це не єдина проблема вугільної галузі України, що спричинила загальне скорочення видобутку вугілля та його високу собівартість. Зазначену проблему суттєво загострили бойові дії на українському Донбасі, коли було втрачено низку шахт, що вже не підлягають відновленню. За даними Міненерговугілля, частка державних підприємств у виробництві українського вугілля становила близько 28%, тобто приватні, орендовані чи передані у концесію копальні видобували приблизно 72% вугілля. Більшість вуглевидобувних підприємств приватного сектору заходилась у Донбасі, зокрема на непідконтрольній Україні частині території Донецької та Луганської областей. Окрім цього, спостерігається різка тенденція до зниження фізичної продуктивності основного обладнання вуглевидобувних підприємств внаслідок їх фізичного та морального зносу. Найбільш складною є економічна ситуація у галузі, пов'язана з відновленням основних фондів, необхідністю інвестицій та інноваційних технологій, які забезпечили б зростання обсягів видобутку вугілля.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми вуглевидобування в Україні досліджені у працях вітчизняних науковців, зокрема О. І. Амоші, Я. В. Дробота, П. В. Жука, М. Закірова, Ю. С. Залозної, Ю. З. Дранчука та ін. Однак мало уваги приділено глибокому аналізу ситуації на конкретних вугільних підприємствах, їх глибокій збитковості, повільним інвестиційно-інноваційним процесам. Більш детального дослідження потребують процеси створення ОТГ на територіях вугільних регіонів, де екологічна ситуація несприятлива і перспектива вугільних підприємств нечітка.

Метою статті є дослідження сучасного стану вугільної галузі України, результатів поточної діяльності окремих підприємств, окреслення наявних проблем галузі та територій, на яких розташовані вуглевидобувні підприємства, аргументації окремих можливих шляхів їх подолання.

Основні результати дослідження. Технологія підземного способу видобутку кам'яного вугілля характеризується такими особливостями:

- складність технологічного процесу, який відбувається під землею на глибині 500-1000 і більше метрів;
- виробничий процес пов'язаний з найбільшою небезпекою для життя і здоров'я працівників у зв'язку з виділенням пилу, газу, підземних вод, тиску земної поверхні, відсутності природного освітлення, небезпеки експлуатації обладнання тощо;
- вичерпання запасів внаслідок видобування змушує функціонуюче підприємство до розгортання шахтних полів на пластах, віддалених від центру підземного комплексу (ствола), внаслідок чого виникає необхідність продовження гірничих виробок на далекі віддалі (до 100 кілометрів), зростає необхідність більш потужного провітрювання та транспортування під землею, що значно збільшує собівартість вугілля;
- складні гірничо-геологічні умови праці та експлуатації підземного обладнання потребують надійного кріплення підземних просторів і беззаперечного дотримання норм безпеки, великої кількості матеріально-технічних ресурсів, що впливає на загальну величину витрат.

Технологія підземного видобутку по своїй суті є достатньо затратною, насамперед треба згадати про проблеми високої собівартості та низької якості (високої зольності) вагомої частини вітчизняного вугілля, які негативно позначаються на економічних показниках інших галузей, які його споживають.

Значна частина вугільної галузі через довготривалість її існування потребувала реформування, а окремі підприємства – серйозної реструктуризації. Активне реформування галузі розпочалось наприкінці 80-х років минулого століття, однак причиною його стали не економічні та технологічні об'єктивні чинники, які б змогли поступово, без негативних коливань, підтримувати галузь та її пріоритети.

Поштовхом до проведення реструктуризації вугільної галузі стали масові шахтарські протести в кінці 80-х років, які продовжуються до сьогодні, але в меншому виразі. Протести здійснювалися у вигляді зупинки вуглевидобутку та виходу на центральні площі Києва і міст, де розташовані шахти, були також спроби перекриття транспортних автошляхів.

Вимоги протестуючих шахтарів переважно зводяться до вирішення соціальних питань: рівня та своєчасності виплати заробітної плати, відшкодування виплат за втрачене здоров'я та інших благ, що підвищують якість життя шахтарів. За твердженням Ю. Залозної: «Потреби щодо збереження та забезпечення розвитку трудового потенціалу вугільної промисловості зростають, а можливості для цього не створюються. Тому перспективи функціонування вугільної галузі через недосконалу політику держави тяжіють до песимістичного сценарію» [9] Дещо рідше протести супроводжуються вимогами щодо інвестування у відновлення основних фондів, покращення державної

фінансової підтримки вуглевидобувних підприємств. На жаль, виходячи з технології підземної розробки родовищ, зупинка вуглевидобувних вибоїв навіть на короткий час призводить до скорочення вуглевидобутку, оскільки потребує відновлення робочого місця внаслідок тиску земних товщ.

Розпочате реформування галузі зводилось до передачі у приватну власність найпривабливіших з комерційної точки зору шахт, а у державній власності залишаються збиткові та нерентабельні підприємства. Як відзначив О. І. Амоша: «У той же час державний сектор, у якому значну частку становлять дрібні малопотужні шахти зі складними гірничо-геологічними умовами, потребував систематичного державного субсидування для покриття поточних збитків і підтримання виробничих потужностей. Однак через обмеженість обсягів і недосконалість механізмів субсидування цей сектор вже тривалий час перебуває у важкому фінансово-економічному стані та стагнує» [4].

Для виправлення складної ситуації держави Кабінетом Міністрів України розпорядженням від 24 травня 2017 р. № 733-р схвалено Концепцію реформування та розвитку вугільної промисловості на період до 2020 року [2].

У Концепції представлений аналіз причин виникнення проблем у вугільній галузі та затверджені відповідні заходи і обсяги фінансування для їх подолання.

Прийнята у 2001 р. Програма «Українське вугілля», яка передбачала подолання кризи у вугільній галузі протягом 2001-2010 рр., однак фактичні обсяги фінансування галузі становили лише 31% від запланованих Програмою.

Таким чином, практично усі вуглевидобувні підприємства знижували свої потужності та обсяги видобутку вугілля. «Майже 96% шахт понад 20 років працюють без реконструкції. Через повільну реструктуризація галузі в експлуатації перебуває значна кількість збиткових неперспективних шахт. Значних масштабів набуло зношення активної частини промислово-виробничих фондів галузі» [2]. Ситуація, що склалася в вугільній галузі за останні 5 років, окрім окреслених вище причин, усугубилась з початком військових дій на Донбасі, коли вугілля частини шахт не входить до загального балансу вугільної продукції України. В Аналітичній записці відділу енергетичної та техногенної безпеки зазначено: «Через військові дії на Донбасі видобуток вугілля в Україні скоротився практично удвічі, що з врахуванням потреб теплової електрогенерації у вугіллі призвело до вугільної залежності України, яка загострюється перед початком та під час опалювального сезону» [5].

Забезпечення енергетичної безпеки держави, що є базовою основою усього господарського комплексу є пріоритетними завданнями для України. Для покриття значного дефіциту вугілля, резюмує М. Закіров, «єдиним надійним, хоча і найдорожчим, залишається закупівля вугілля в далекому зарубіжжі: Австралії, В'єтнамі, Індонезії, Канаді, Колумбії, ПАР або США» [8].

Проте слід зазначити, що навіть за умов налагодження ритмічних поставок вугілля з-за кордону цей спосіб вирішення проблеми поповнення вуглевидобувного ресурсу є тактичним і короткотерміновим. Однозначно, альтернативою закупівлі вугілля закордоном є переоснащення українських ТЕС з вугілля марок А та П (імпорт) на вітчизняні марки Г і Д, поклади яких є в Україні.

Таким чином, розв'язується одразу декілька проблем, зокрема збільшується енергетична незалежність України за рахунок відмови від імпортного вугілля, в той час споживання ТЕС марок вугілля, що видобувають шахти Львівсько-Волинського регіону, сприятиме значному підвищенню ефективності їх роботи та подолання збитковості.

Таблиця 1

Обсяги видобутку вугілля ДП «Львіввугілля», млн тонн

	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018
Мінпалив-енерго	83,7	64,9	39,7	40,9	34,9	33,3
ДП «Львів-вугілля»			1,754	1,408	1,343	1,174

Складено авторами на основі інформації Мінпаливенерго, Укрстат.

Більша частина шахт Львівсько-Волинського вугільного басейну розташована навколо міст Червоноград, Соснівка та навколишніх селищ і сіл, що так чи інакше пов'язані з життям мешканців цих громад. Вуглевидобувні підприємства є містоутворюючими на цих територіях. Сьогодні реформування органів місцевого самоврядування, об'єднання територіальних громад у шахтарських регіонах проходить досить складно. Причиною повільного створення ОТГ на теренах вугільних басейнів є:

- негативні екологічні наслідки через підземний видобуток вугілля, що проявляються на поверхні території населених пунктів: просідання, заболочення, заводнення ґрунтів, наявність величезних породних відвалів (териконів), забруднення повітря та підземних вод;
- закриття вуглевидобувних підприємств без належної альтернативи стосовно створення нових підприємств і робочих місць, поповнення джерел податкової бази для місцевих бюджетів і відсутність державних коштів на ліквідацію наслідків екологічної небезпеки в регіоні;
- існує складність у визначенні стратегії розвитку ОТГ, позаяк на сьогодні відсутнє реальне дієве стратегічне бачення розвитку підприємств вугільної галузі на проектних територіях створення ОТГ.

Відповідно до Перспективного плану формування спроможних територіальних громад Львівщини, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 1158-р. «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Львівської області» [3] планується створення п'яти ОТГ у Сокальському районі: Сокальська, Великомоствівська, Белзька,

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Червоноградська та Сілецька. На цей момент створена лише Великомоствська ОТГ, населені пункти якої розташовані поза межами освоєних ділянок покладів кам'яного вугілля, там відсутні вуглевидобувні підприємства. Проект створення Червоноградської ОТГ передбачає об'єднання громад Червоноградської міської ради, Гірницької селищної ради та Острівської сільської ради. Сілецька ОТГ повинна об'єднатися з громад Соснівської міської ради, Волвинської, Межирічанської та Сілецької сільських рад. Усі перелічені населені пункти зазначених майбутніх ОТГ територіально знаходяться в межах підземних покладів кам'яного вугілля, мешканці яких є потенційними як споживачами благ (робочі місця, висока оплата праці тощо), так і зазнають негативного екологічного впливу від діяльності шахт.

Попередній Перспективний план об'єднання громад у шахтарському регіоні Львівщини викликав деякі протести мешканців стосовно підходів до об'єднання, зокрема мешканці міста Соснівка воліли б мати центр ОТГ у своєму місті, а не у селі Сілець.

На території Жовківського району Львівської області розташоване Любельське родовище покладів кам'яного вугілля коксівної марки. Сільські громади сіл Любеля, Купичволя, Кулява, Замочок, Деревня, Боянець і Туринка планують створити Туринківську ОТГ. [3] Стратегічний план розвитку цієї громади повинен врахувати особливості наявності на земельній ділянці, яка передана у приватну власність інвесторам для будівництва шахти, підприємства з підземного видобутку вугілля, екологічні наслідки, а також створення робочих місць до трьох тисяч працівників, переміщення їх з інших територій, будівництво додаткової інфраструктури та інші умови, що виникатимуть у процесі будівництва та експлуатації шахти. Тому створення Туринківської ОТГ повинно бути поєднано із перспективою будівництва шахти «Любельська».

Для більш детального аналізу фінансово-економічного стану вугільної галузі у Львівській області використаємо фінансову звітність ДП «Львіввугілля».

Таблиця 2

Показники фінансово-господарської діяльності ДП «Львіввугілля»

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Темпи зростання 2017 р./2013 р., %
1. Випуск продукції: вугілля кам'яне, тис. т	972,7	1159,4	1150,8	1158,0	1055,4	108,5
2. Середня кількість працівників, осіб	10518	10368	9638	8872	7921	75,3
3. Залишкова вартість основних засобів, млн грн	358,1	344,4	335,1	317,7	336,9	94,0
4. Первісна вартість основних фондів, млн грн	1206,9	1234,5	1269,8	1289,6	1393,3	115,4
5. Знос, млн грн	848,8	890,1	934,7	972,1	1026,5	121,0
6. Рівень зносу, %	70,3	72,1	73,6	75,4	73,7	104,8
7. Динаміка оновлення основних фондів, %	100	102,3	102,9	101,6	108,0	x
8. Довгострокові зобов'язання, млн грн	422,3	505,7	473,3	406,6	273,7	64,8
9. Поточні зобов'язання – всього, млн грн	1154,0	1263,9	1734,2	2113,2	2525,2	218,8
у т. ч.:						
- з бюджетом та ЄСВ	471,0	645,8	903,4	1088,4	1145,0	243,1
- з оплати праці	51,4	80,9	85,0	41,8	106,8	207,8
10. Дохід від реалізації, млн грн	489,8	901,1	1112,2	1304,4	1816,0	370,7
11. Витрати, млн грн	1295,4	1644,3	1345,7	1738,1	1792,4	138,4
12. Збиток, млн грн	10,7	237,1	316,1	388,5	145,6	13,6 разів
13. Середня ціна вугільної продукції, грн	503,54	777,17	966,46	1126,45	1720,68	341,7
14. Собівартість 1 тонни вугілля, грн	1331,76	1418,24	1169,37	1500,91	1698,28	127,5

Складено авторами на основі [13].

З наведених показників фінансово-господарської діяльності ДП «Львіввугілля» за 2013-2017 рр. можна зробити низку висновків.

1. Поступово зменшуються обсяги випуску вугільної продукції. У 2017 р. такий спад становив 8,1% до 2016 р. Одночасно зменшується кількість працівників на підприємствах, за п'ять років чисельність скоротилась на 2597 осіб, або на 25% до 2013 р.

2. Високим є рівень зносу основних фондів (більше 70%), який щороку зростає на 1-2%. Темпи відновлення основних фондів відстають від швидкості зносу на 5,6% останні п'ять років. Результати аналізу зазначених показників свідчать про недостатність фінансових ресурсів на відновлення виробничих потужностей шахт і незадовільне фінансування інноваційних технологій вуглевидобутку, запровадження яких необхідне для модернізації технологічних процесів і обладнання.

3. Підприємство заборгувало значні суми довгострокових зобов'язань (позики), які у 2017 р. зменшились більш як у двічі, однак наявність цих зобов'язань тягне за собою додаткові витрати на сплату відсотків і штрафних санкцій. Більш загрозливою є ситуація з наявністю поточних зобов'язань, сума яких систематично зростає високими темпами. На кінець 2017 р. вона становила більше як 2,5 млрд грн. До рівня 2013 р. величина поточних зобов'язань зросла у 2,2 рази. Особливо турбує заборгованість підприємства перед бюджетом та ЄСВ, яка у 2017 р. сягнула більше як 1,1 млрд грн, а до 2013 р. зросла у 2,4 рази. Заборгованість з несплаченої зарплати приблизно дорівнює місячному фонду оплати праці, що допускається на кінець року. Однак заборгованість зі сплати ЄСВ, яка повинна відповідати залишку несплаченої зарплати (22%) на кінець 2017 р., у 21 раз перевищує відповідну суму.

4. ДП «Львіввугілля» нарощує непокриті збитки, сума яких на кінець 2017 р. становить 1,8 млрд грн [13]. Підприємство щорічно отримує збитки, причиною яких є висока собівартість вугілля та ціна на вугільну продукцію, яка у 2,6-1,2 рази нижча за собівартість. Нагромаджена сума збитків вказує на ріст поточних зобов'язань, відсутність прибутку як джерела розвитку підприємства, унеможливує зростання капіталовкладень у збереження виробничих потужностей, запровадження інноваційних технологій.

Для розвитку галузі необхідні значні інвестиційні ресурси, які має вкладати держава у стратегічно необхідну галузь. Не можна також виключати приватизаційні процеси та вдосконалення ринку вугільної продукції. Зокрема, Ю. З. Дранук наголошує на необхідності удосконалення організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком вугільної промисловості, складовими якого є реалізація економічних механізмів активізації інноваційних процесів вугільного виробництва – реструктуризація кредиторської заборгованості до бюджетів і позабюджетних фондів із збільшенням терміну погашення заборгованості [10].

Ціноутворення на вугільну продукцію потребує інших підходів, оскільки сьогодні не може бути економічно прийнятною ситуація, коли собівартість продукції перевищує її ціну, що має місце на вугільних підприємствах. Необхідним є пряме підвищення ринкової ціни або ж субсидування з державного бюджету різниці між ціною та собівартістю.

Згідно з Концепцією реформування вугільної промисловості до 2020 року [2] широке залучення інвестицій у вугільну галузь можливе шляхом приватизації вугільних шахт і будівництва нових. Для прикладу, сировинної бази ДП «Львіввугілля» та перспективних ділянок під будівництво копалень вистачає на століття. Сумарна потужність вугільних пластів досягає більше 12 метрів. Червоноградський гірничопромисловий район має значні, детально та попередньо розвідані, поклади кам'яного вугілля, які б могли бути ресурсною базою для шахт № 3 «Червоноградська», № 4 «Червоноградська», № 1 «Тяглівська», № 2 «Тяглівська», № 3 «Тяглівська» [11].

Потенційні можливості Львівсько-Волинського вугільного басейну далеко не вичерпані. Поряд з енергетичним вугіллям, яке зараз видобувається, виявлено родовища коксівного вугілля, що простягається і на територію Жовківського району Львівської області.

Проект будівництва шахти «Любельська № 1-2», який в умовах критичного дефіциту коксівного вугілля має стратегічне значення, передбачає створення 2700-3000 робочих місць. Вартість проекту – 930 млн доларів США (будівництво), окупність з моменту запуску, переоснащення – два роки. Запаси родовища «Любельське» становлять 277 млн т [12]. Проблемою будівництва шахти «Любельська» є відсутність реальних джерел фінансування, позаяк проект має бути реалізований за кошти приватних інвесторів.

Негативною тенденцією розвитку будь-якої системи є інноваційне відставання в часі, коли період проектування та фактичне будівництво об'єкта мають величезний часовий проміжок. Проектування шахти «Любельська» розпочалось з початку 2000-х років, однак фактичне будівництво повноцінно не розпочато до сьогодні. Відомо, що новітні технології розвиваються швидко і динамічно, тому затримка може нести загрозу застосування під час будівництва шахти застарілих технологій і обладнання або необхідність внесення змін до проекту та збільшення його вартості.

Останніми роками вугільна галузь України перебуває у стані глибокої стагнації та невпинного загострення системних проблем, що може суттєво похитнути енергетичну безпеку України. Цілковита нерозвиненість відтворювальних процесів у галузі, що частково показано на прикладі ДП «Львіввугілля», вкрай незадовільне матеріально-технічне забезпечення вуглевидобувних підприємств і складні інженерно-геологічні умови гальмують розвиток енергетичної основи економіки України.

Актуальність реорганізації державних вугільних підприємств, лєвова частка яких є збитковими та дотацийними, ще більше посилюється у сучасних реаліях дефіциту головних енергоресурсів – газу та вугілля, постійного зростання тарифів на електроенергію, збільшення розмірів оплати праці (унаслідок підвищення рівня мінімальної заробітної праці) [14, с. 171].

Реформування вугільної галузі України має відбуватись на основі науково обґрунтованої стратегії інноваційного розвитку вугільного виробництва. За твердженням Я. Дробота: «Інноваційна діяльність у вугільній промисловості має бути чітко сфокусована на створенні найбільш сприятливих економічних умов для сталого розвитку вуглевидобувних підприємств, істотного поліпшення їх фінансового становища, докорінної зміни техніко-технологічного стану вугільного виробництва, максимально можливого оснащення підприємств вугільної галузі найсучаснішою технікою з масштабним впровадженням передових наукомістких технологій, покликаних забезпечити виробництво високоякісної вугільної продукції, а також інституалізації високо конкурентного вугільного ринку» [7].

Стратегічні напрями інноваційного розвитку української вугільної промисловості можна визначити на основі:

- раціонального використання надр за рахунок докорінної високої організаційно-технологічної модернізації виробництва;
- створення повноцінних ринкових умов для підвищення фінансової стабільності підприємств, подолання їх збитковості за ефективною регулюючої ролі держави;
- глибоких структурних умов управління галуззю та підприємствами;
- послідовного впровадження науково обґрунтованих вуглевидобувних процесів, нагромадження і залучення інвестиційних ресурсів.

На думку Ю. Дранчука, на нинішньому етапі розвитку національної економіки актуальні повноцінне використання інноваційного та наукового потенціалу під час технічної й технологічної модернізації вітчизняного вугільного виробництва, а також розвиток публічно-приватного партнерства як дієвого механізму активізації інвестиційної діяльності вуглевидобувних підприємств [10].

Повільні процеси реформування галузі для роботи в умовах ринкових відносин за відсутності послідовної державної підтримки державних вуглевидобувних підприємств, коли надходження коштів не характеризується комплексністю і системністю (часто кошти виділяються, коли є порушення термінів виплати зарплати шахтарям), не сприяють активізації роботи вуглевидобувного комплексу України. На думку О. І. Амоші, за роки існування незалежної України не вдалося впровадити жодного ринкового принципу: частка вугілля, видобутого підприємствами, які працюють на ринкових засадах, трохи більше 10%; приватизаційна кампанія не доведена до кінця і, мабуть, не буде завершена; ринкового ціноутворення не налагоджено; більшість шахт існує завдяки державній підтримці [6].

Висновки. За результатами дослідження проблем і фінансово-економічного стану вуглевидобувних підприємств можна стверджувати про наявність кризових явищ у галузі, пов'язаних з військовими діями на Донбасі, складними гірничо-геологічними умовами на функціонуючих шахтах, повільними інвестиційно-інноваційними процесами. Відсутність ринкових перетворень переважно на підприємствах державної форми власності, неефективні підходи до диференціації цін на вугілля у продукцію призвели до надзвичайно великого нагромадження боргів, особливо перед бюджетом, систематичної збитковості, морального та фізичного зносу основних фондів, що у підсумку ставить під сумнів розвиток галузі загалом.

Потрібно невідкладно визначитись із системними перетвореннями щодо вдосконалення інноваційних процесів вуглевидобутку, що мало б призвести до зниження собівартості вугілля та підвищення його конкурентоспроможності. Необхідно забезпечити виконання Концепції реформування та розвитку вугільної промисловості на період до 2020 р. як передумови розвитку галузі надалі.

На державному рівні слід визначитись щодо освоєння перспективних вугільних родовищ, особливо у Західному регіоні України, шляхом будівництва нових копалень і визначення джерел фінансування будівництва. Тривожним фактором є зниження кількості працюючих на підприємствах ДП «Львіввугілля», що свідчить, зокрема, і про загальну тенденцію відпливу робітничих кадрів з важкої і небезпечної професії шахтаря, через незадовільний рівень оплати праці і несвоєчасні виплати. Необхідно звернути увагу на зайнятість у вугільних регіонах і можливість у перспективі заповнити робочі місця у випадку будівництва нових вугільних підприємств.

Список використаних джерел

1. Про проведення прозорої та конкурентної приватизації у 2015-2017 роках: постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2015 р. № 271. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2015-п>
2. Про схвалення Концепції реформування та розвитку вугільної промисловості на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів від 24.05.2017 р. № 733-р. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-р>
3. Про затвердження перспективного плану формування територій громад Львівської області: розпорядження Кабінету Міністрів від 11.11.2015 р. № 1158-р. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2015-р>
4. Амоша О. І., Стариченко Л. Л., Череватський Д. Ю. *Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України*: наук. доп. / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2013. 44 с.
5. Бобро Д. Г. Вугільна промисловість України в умовах гібридної війни: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*: сайт. 2018. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1890>
6. Стариченко Л. Л., Череватський Д. Ю., Залознова Ю. С. та ін. *Розвиток інституціонального середовища промислового виробництва з урахуванням галузевої специфіки*: монографія / Ін-т економіки пром-ті НАН України. Київ, 2016. 160 с.
7. Дробот Я. В., Ільїнський В. В. Інноваційний розвиток підприємств вугільної галузі в контексті забезпечення енергетичної безпеки України. 2017. URL: http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/2_drobot.htm
8. Закіров М. Стан і перспективи вугільної галузі Західної України. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*: сайт. 2016. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1872:vugilna-galuz-zakhidnoji-ukrajini&catid=8&Itemid=350
9. Залознова Ю. С. *Економічні та соціальні проблеми розвитку промисловості*: монографія. Київ, 2017. 288 с. URL: <http://iep.donetsk.ua/publish/mono/Zaloznova2017.pdf>
10. Дранчук Ю. С., Трушкіна Н. В. Як виживає вугільна промисловість без інвестування інновацій. *Дзеркало тижня*. 2016. 3-11 березня. № 8. URL: https://dt.ua/energy_market/yak-vizhivaye-vugilna-promislovist-bez-investuvannya-innovaciy
11. Прибужжя – прометеїв край. Україні він дарує сонце камінь. *Шахтар Галичини*: сайт. 2018. URL: <http://www.lvug.com.ua/page/4/?p=ufeuwfadpvt>
12. Нові інвестиційні можливості вугільної галузі. 2017. URL: <https://www.slideshare.net/energydialog/ss-121053955>
13. Фінансова звітність ДП «Львіввугілля». 2019. URL: <http://www.lvug.com.ua/category/finansova-zvitnist>
14. Жук П. В., Почтарук І. С. Реструктуризація вугільної промисловості Західного регіону України у контексті світового досвіду. *Регіональна економіка*. 2015. № 1(75). С. 167-175.

References

1. Pro provedennya prozoroyi ta konkurentnoyi pryvatyzatsiyi u 2015-2017 rokakh [About transparent and competitive privatization in 2015-2017] (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2015, May 12, 271. *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2015-п> [in Ukrainian].
2. Pro skhvalennya Kontseptsiyi reformuvannya ta rozvytku vuhil'noyi promyslovosti na period do 2020 roku [On approval of the Concept for the reform and development of the coal industry for the period up to 2020] (2017). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2017, May 24, 733-p. *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-п> [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennya perspektyvnoho planu formuvannya terytoriy hromad L'vivs'koyi oblasti [On approval of the long-term plan for the formation of the territories of Lviv oblast communities] (2015). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2017, Nov 11, 1158-p. *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2015-п> [in Ukrainian].
4. Amosha, O. I., Starychenko, L. L., & Cherevats'kyy, D. Yu. (2013). Stan, osnovni problemy i perspektyvy vuhil'noyi promyslovosti Ukrayiny [Status, main problems and prospects of the coal industry in Ukraine]: Scientific report. Donetsk. [in Ukrainian].
5. Bobro, D. H. (2018). *Vuhil'na promyslovist' Ukrayiny v umovakh hibrydnoyi viyny [Ukraine's coal industry in the context of hybrid war]*: Analytical note. National Institute for Strategic Studies: Website. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1890> [in Ukrainian].
6. Starychenko, L. L., Cherevatsky, D. Yu., & Zaloznova, Yu. S., et al. (2016). Rozvytok instyutsional'noho seredovyscha promyslovoho vyrobnytstva z urakhuvannyam haluzevoyi spetsyfiky [Development of the institutional environment of industrial production taking into account sector specificity]. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Drobot, Ya. V., & Ilyinsky, V. V. (2017). Innovatsiynyy rozvytok pidpryemstv vuhil'noyi haluzi v konteksti zabezpechennya enerhetychnoyi bezpeky Ukrayiny [Innovative development of enterprises of the coal industry in the context of providing Ukraine's energy security]. Retrieved from http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/2_drobot.htm [in Ukrainian].
8. Zakirov, M. (2016). Stan i perspektyvy vuhil'noyi haluzi Zakhidnoyi Ukrayiny [Status and prospects of the coal industry of Western Ukraine]. Social Communications Research Center: Website. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1872:vugilna-galuz-zakhidnoji-ukrajini&catid=8&Itemid=350 [in Ukrainian].
9. Zaloznova, Yu. S. (2017). Ekonomichni ta sotsial'ni problemy rozvytku promyslovosti [Economic and social problems of industrial development]. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Drachuk, Yu. Z., & Trushkina, N. V. (2016). Yak vyzhyvaye vuhil'na promyslovist' bez investuvannya innovatsiy [How the coal industry survives without investing in innovation]. *Dzerkalo tyzhnya – Mirror of the week*, 8, Mar 3-11. [in Ukrainian]
11. Prybuzhzhya – prometeyiv kray. Ukrayini vin daruye sontse kamin' [Prybuzhzhya – Prometheus edge. Ukraine, he gives the sun a stone] (2018). *Shakhtar of Halychyna: Website*. Retrieved from <http://www.lvug.com.ua/page/4/?p=ufeuwfadpvt> [in Ukrainian].
12. Novi investytsiyni mozhyvosti vuhil'noyi haluzi [New investment opportunities of the coal industry] (2017). Retrieved from <https://www.slideshare.net/energydialog/ss-121053955> [in Ukrainian].
13. Finansova zvitnist' DP «L'vivvuhillya» [Financial statements of SE «Lvivvugillya»] (2019). Retrieved from <http://www.lvug.com.ua/category/finansova-zvitnist> [in Ukrainian].
14. Zhuk, P. V., & Pochtaruk, I. S. (2015). Restrukuryzatsiya vuhil'noyi promyslovosti Zakhidnoho rehionu Ukrayiny u konteksti svitovoho dosvidu [Restructuring of the coal industry of the Western region of Ukraine in the context of world experience]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 1(75), 167-175. [in Ukrainian].

Надійшло 12.02.2019 р.